

Schakt vid Viks slott

Schakt vid Viks slott

Arkeologisk schaktningsövervakning

L1944:5408
Viks mur 1:1
Uppsala kommun
Uppland

Andreas Hennius

Upplandsmuseets rapporter 2021:15

ISSN 1654-8280

BEARBETNING AV FOTON: Andreas Hennius

BEARBETNING AV PLANER: Andreas Hennius

OMSLAGSBILD: Ett av schakten var placerat på norra sidan om den stora entrén till slottet.

GRANSKNING: Anna Ölund

UPPHOVSRETT: Om inget annat anges: Creative Commons licens CC BY. © Lantmäteriet, dnr I2014/00634

GRAFISK FORMGIVNING OCH PRODUKTION: Malin Lucas

DIGITALT TRYCK: Kph, Uppsala

© UPPLANDSMUSEET, 2021

Upplandsmuseet
Drottninggatan 7, 753 10 Uppsala
Telefon 018-169100
www.upplandsmuseet.se

Innehåll

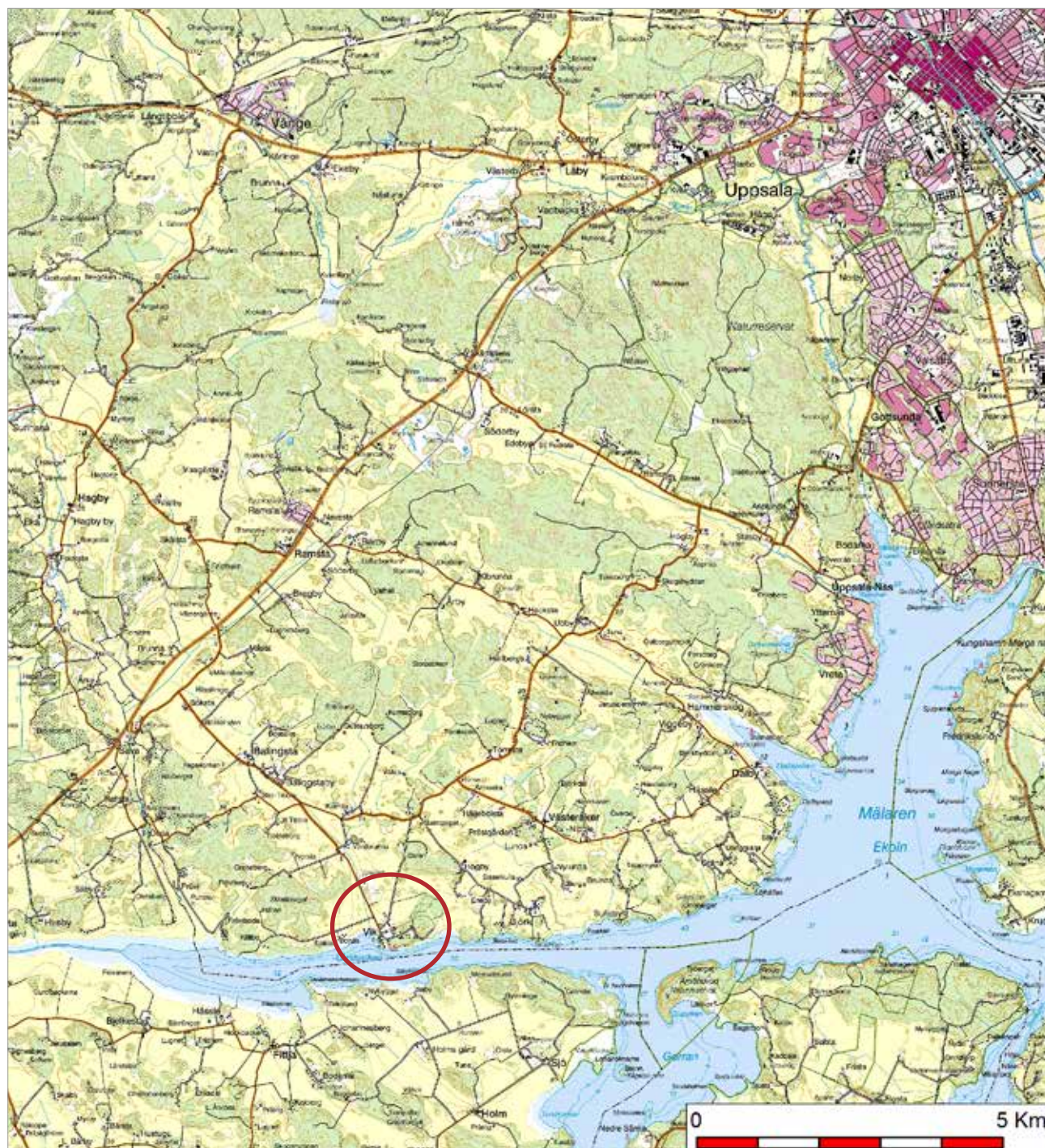

Sammanfattning	6
Inledning	7
Fornlämningsbild och tidigare undersökningar	7
Arbetets genomförande	9
Resultat	10
Schakt 1.....	10
Schakt 2.....	11
Administrativa uppgifter	13
Referenser	13

Sammanfattning

I juni 2021 genomförde Upplandsmuseet en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning vid Viks slott i Balingsta socken, Uppland. Anledningen var att Region Uppsala ska byta ut de befintliga vattenledningarna på både framsidan och baksidan av slottet. De nya ledningarna placerades i gamla schakt och endast mindre partier

med orörda kulturlager kunde identifieras. I schakt 2 på framsidan av slottet tolkades dessa som blandade utfyllnadslager med ett blandat innehåll. I schakt 1 på baksidan av slottet påträffades en horisontellt placerad sten inmurad i väggen som sannolikt utgör tröskelsten till den utfallsport som ska ha funnits där.

Figur 1. Viks slott i relation till Uppsala. Slottsområdet markerat med röd cirkel.

Inledning

I början av juni 2021 genomförde Upplandsmuseet en arkeologisk undersökning, i form av schaktningsövervakning vid Viks slott, fastigheten Viks mur 1:1, Balingsta socken, Uppsala kommun, Uppsala län. Anledningen var att Region Uppsala utför arbeten med att byta ut ledningar för inkommande vatten och avloppssystem på slottet inom fornlämning L1944:5408 (bytomt/gårdstomt). Arbetet genomfördes i enlighet med länsstyrelsens beslut 431-9782-2020 (beslutsdatum 2021-01-15). Ansvarig arkeolog från Upplandsmuseet var Andreas Hennius som också sammanställt denna rapport.

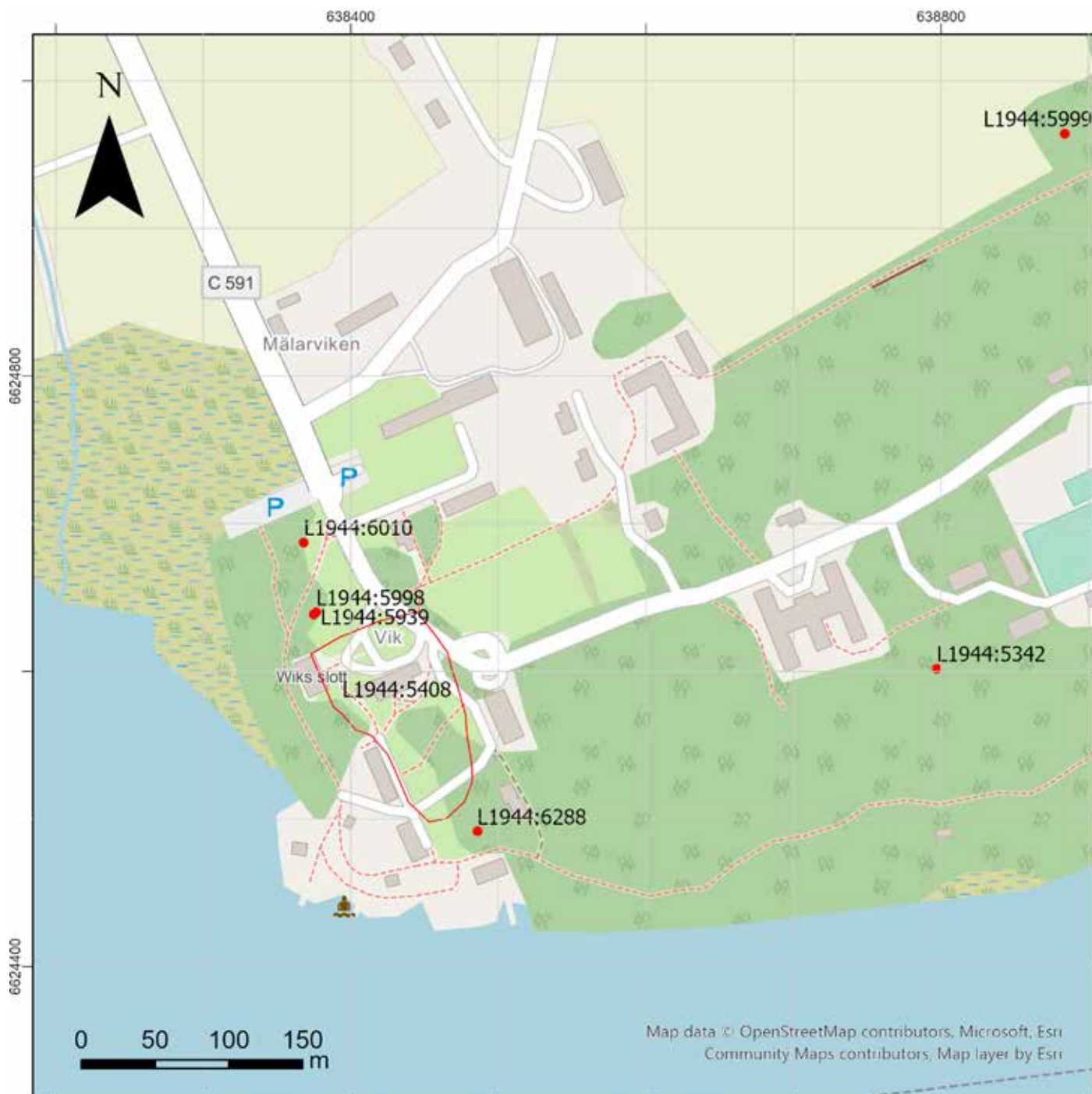
Fornlämningens bild och tidigare undersökningar

Balingsta socken har en lång och rik historia framför allt från järnåldern och framåt, med gravar, runstenar och under medeltiden hade ett antal framstående frälseätter en tydlig närvaro i socknen. Redan 1303 skriver sig Ramborg Israelsdotter av ätten And på Vik. Ramborg bekostade även byggnationen av Västeråkers kyrka (Ölund 2017; Bengtsson et al. (red) 2015).

Vid Viks slott är dock de arkeologiska lämningarna dåligt kända. Förutom den nu aktuella L1944:5408 finns endast ytterligare en lämning registrerad som fornlämning, L1944:5999, en tio meter stor hög med en rest sten på toppen. Stenen är dock ditställd i sen tid och enligt Fornsök är även högens status osäker. Det finns flera lämningar registrerade som övrig kulturhistorisk lämning i Fornsök, L1944:5342 och L1944:6010, minnessten över häst respektive minnessten över nobelpristagaren Svan-te Arrhenius som växte upp på Viks gods. Dessutom finns runstensfragmentet U851, L1944:5998, som är uppställt på en kulle direkt norr om slottet samt en upphittad malsten L1944:5939 (se figur 1).

Trots kunskapen om en lång och spännande historia har få arkeologiska undersökningar gjorts i området runt Vik. Mer storskaliga grävningar gjordes 2014–2015 i och med ombyggnation av system för värmeledningar, el, vatten, spillvatten och dagvatten avlopp gjordes i området. I och med detta påträffades rester av bebyggelse på gårdsplanen mellan slottet och stenhuset (L1944:5408), vilka daterades till 1300-talet och är således äldre än den enkelhusborg som nu står på platsen och som började uppföras under slutet av 1400-talet eller början av 1500-talet (Ölund 2017).

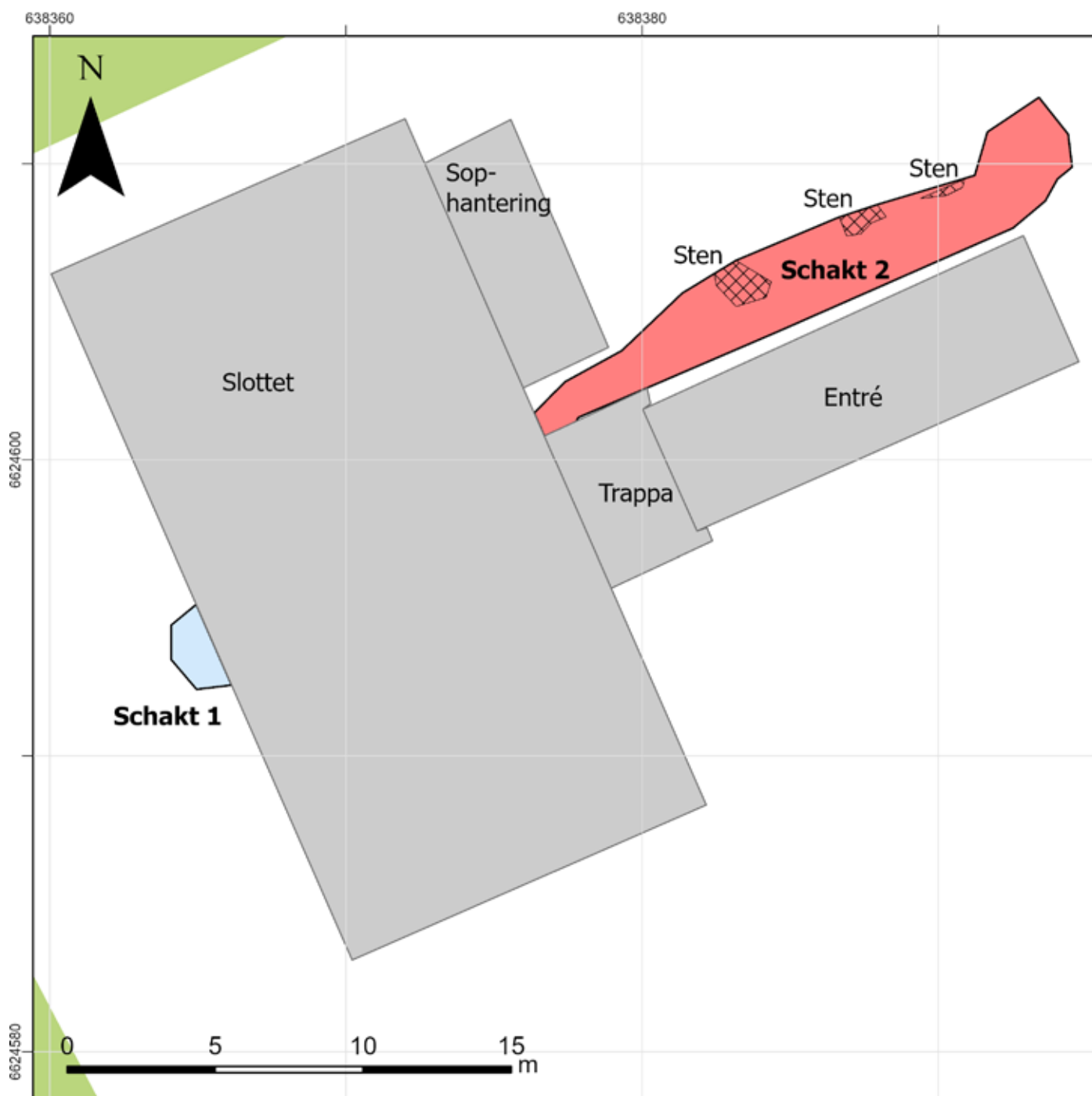
Figur 2. Viks slotts placering i landskapet samt registrerade lämningar i området. L1944:5939, fyndplats malsten, L1944:5998, fragment av runsten, L1944:6010, minnessten över Svante Arrhenius, L1944:6288, fornlämningsliknande bildning, L1944:5342, minnessten, L1944:5999, hög. Skala 1:4000. Bakgrundskarta från ESRI.

Arbetets genomförande

I arbetet ingick en mindre yta på baksidan/sjösidan av slottet, schakt 1 och ett större område direkt norr om den uppfart/ramp som leder upp mot huvudingången till slottet, schakt 2 (figur 3). De nya ledningarna placerades i anknötning till

de äldre ledningarna och berörde till övervägande del endast tidigare grävda schakt. I vissa delar av schaktväggen i schakt 2 fanns delar som inte berörts av tidigare schaktning. Dessa delar rensades upp och fotodokumenterades (se figur 7 och 8).

Figur 3. Översiktsplan som visar schaktens placering vid schaktningsövervakning, Viks slott. Skala 1:200. Bakgrundskarta från ESRI.

Resultat

Schakt 1

Schakt 1 grävdes på baksidan av slottet i anknypning till såväl en befintlig avloppstrumma som ett flertal elledningar (se figur 4). Schaktet var i ytan cirka 3×1,5 m och den befintliga marknivån var belägen cirka 5,5 möh. Schaktet grävdes ner till det avloppsröret som skulle bytas ut, cirka 1,0 meter djupt. Fyllningen i schaktet utgjordes av återfyllda massor från tidigare grävningar och hade ett blandat innehåll av tegel, glas, skifferplattor från tak-täckning, keramik (rödgoods) och porslin. Fynden är anonyma och avspeglar en lång tidsperiod med aktiviteter i området.

Betydligt mer intressant var dock en horisontellt placerad sten som var inmurad i väggen cirka 0,25 m under nuvarande markyta (se figur 4, 5 & 6). Sannolikt rör detta sig om tröskelstenen till den utfallsport som Bengt Thordeman föreslog skulle ha funnits på sjösidan av slottet, vid byggnadsarkeologiska undersökningar på 1920-talet (se Christian Lovén i Bengtsson et al. (red) 2015 för referenser och diskussion).

Figur 4. Schakt 1 med den cementtrumma där det nya avloppet skulle kopplas in till vänster i bild. Tröskelstenen syns i den högra kanten vid fotostickan. Notera dock att fotostickan vilar mot cement som som sitter fast på stenen. Även muren till vänster under fotostickan är cement. Foto mot öster Andreas Hennius, Upplandsmuseet.

Figur 5. Tröskelstenen som påträffades i anslutning till utfallsporten. Foto mot söder, Andreas Hennius, Upplandsmuseet.

Figur 6. Tröskelsten samt äldre ilagning av muren med cement. Foto mot sydöst, Andreas Hennius, Upplandsmuseet

Schakt 2

Schakt 2 grävdes på slottets framsida norr om den ramp som leder upp till slottets stora ingång (se figur 7 & 8). Schaktet grävdes i östvästlig riktning i slänten från en avloppstrumma uppe på gårdsplanen (cirka 11 möh) ner mot slottet till den dörr som finns på våning 2 (cirka 8 möh) där vatten och avlopp skulle bytas ut. Schaktet som var cirka 20 m långt och med en största bredd på cirka 2,5 m följde det gamla ledningsschaktet. Direkt söder om schaktet fanns ett flertal elledningar av olika ålder och denna schaktvägg var således också omörd. Den norra schaktväggen var bättre bevarad trots att större stenblock och delar av den underliggande berghällen hade sprängts för att kunna gräva ner ledningarna. Djupet på schaktet varierade från över en meter i västra och östra delen till omkring 0,6 m i den mellersta delen.

Lagerföljden i den norra schaktväggen utgjordes av ett mellan 0,1–0,2 m tjockt lager med ljusbrun, ren sand som tolkas som sättsand för de tegelste-

nar som legat som en plattgång i slutningen. Under detta fanns raserings/utfyllnadslager bestående av mörkbrun humös sand med inslag av silt. Tjockleken på detta varierade mellan 0,4–1,0 m. I fyllningen fanns rikligt med större stenar samt tegel. Mängden tegelkross blev större ner mot botten av schaktet, dessutom fanns ljusare stråk med kalkbruk. Fyndmaterialet var blandat med delar av glasrutor, glasflaskor, porslin, keramik, järnskrot och rikligt med djurben. Lagret tolkas som utfyllda raseringsmassor. Sannolikt kan delar härstamma från byggnation/renoveringsarbeten av slottet. Förutom partier med ytlig berggrund nåddes ej den orörda, naturliga marknivån vid de nu aktuella grävningsarbetena. Den befintliga ledningen vilade på kulturpåverkade raseringslager, men efter samråd med länsstyrelsen gjordes bedömningen att det inte var nödvändigt att schaktningsövervakade delar där ledningen var placerad.

Figur 7. Schakt 2 på framsidan av slottet. Bilden visar omblandade raseringslager. Foto mot väster, Andreas Henniuss, Upplandsmuseet.

Figur 8. Schakt 2 på framsidan av slottet. Bilden visar omblandade raseringslager samt gropar där större stenar legat. Foto mot öster, Andreas Henniuss, Upplandsmuseet

Administrativa uppgifter

Uppdragsnummer Forureg: 202100102

Plats: Viks mur 1:1, Balingsta sn, Uppsala kommun, Uppland

Forulämningsnummer: L1944:5408

Typ av exploatering: Byte av värmesystem och avlopp

Typ av undersökning: Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning

Länsstyrelsens diarienummer: 431-9782-2020

Datum för länsstyrelsens beslut: 2021-01-15

Upplandsmuseets diarienummer: 28-2021

Upplandsmuseets projektnummer: 8814

Upplandsmuseets projektledare och personal: Andreas Hennius

Fältarbetsperiod: 2-3 juni

Dokumentationsmaterial: Förvaras i Upplandsmuseets arkiv

Fynd: Inga fynd tillvaratogs.

Referenser

Bengtsson, H., Liby, H. & Ölund, A. (red.), 2015. Vik: historia, miljö & människor. Stiftelsen Upplandsmuseet, Uppsala.

Ölund, A. 2017. Arkeologi på Viks slottsområde. Spår efter medeltida bebyggelse och 1700-talets högreståndsmiljö. Arkeologisk utredning och förundersökning. Upplandsmuseets rapporter 2017:17. Upplandsmuseet. Uppsala.

